

ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

Попова Тетяна Андріївна

здобувач ступеня магістра факультету романо-германської філології
Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, Україна

Науковий керівник: Яровенко Людмила Степанівна

канд.фіз.наук, доцент, доцент кафедри теорії та практики перекладу
Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, Україна

Проблематиці застосування перекладацьких, а саме граматичних, трансформацій присвячено багато праць вітчизняних та закордонних дослідників. Існує різноманіття класифікацій та підходів у трактуванні цього складного та багатоаспектного лінгвістичного явища, яке вивчається на матеріалі текстів різних функціональних стилів та жанрів. Незважаючи на це є загальна риса, яка домінує у всіх дослідженнях - граматичні трансформації розглядаються як перебудова синтаксичної структури речення оригіналу у перекладі із збереженням семантичної інформації. Трансформація речення вихідної мови (ВМ) при перекладі повинна здійснюватися у строгій відповідності до норм мови перекладу (МП).

Граматичні трансформації відбуваються у наслідок значних відмінностей між ВМ і МП, які належать до різних типів мов – англійська (аналітична) та українська (синтетична). Як правило, граматичні трансформації відбуваються під впливом системних відмінностей двох мов. Можна виділити наступні чинники, які викликають необхідність їх використання: відсутність відповідної граматичної одиниці у мові перекладу; розбіжності у формах і функціях аналогічних граматичних одиниць у ВМ та МП; розбіжності семантичних структур лексичних одиниць у ВМ і МП.

Як ми бачимо, серед чинників, які впливають на перекладацьке рішення стосовно використання граматичних трансформацій, важливу роль відіграє лексичний зміст оригіналу поряд з граматичними чинниками. Як вважає В.І. Карабан "...в кожній мові граматичне явище тісно пов'язане з лексичним, і спосіб передачі в перекладі граматичних форм і конструкцій нерідко залежить від їх лексичного наповнення. Одне й те ж граматичне явище залежно від конкретного лексичного

вираження може перекладатися різними способами [4, с.15]. Таку ж саму точку зору має Р. Белл, який говорить про взаємозалежність лексичного та граматичного аспектів при перекладі і необхідність проводити перетворення заради передачі лексичного та граматичного змісту оригіналу: “Навіть якщо лексичні еквіваленти будуть знайдені, вони, у більшості випадків, не будуть повними, і виникне необхідність в суттєвих синтаксичних перетвореннях” [6, с. 147].

Взаємозалежність цих двох складових наповнення речення (лексичної та граматичної) повинна бути обов’язково врахована при перекладі з ВМ на МП.

Предметом цього дослідження є граматичні заміни, аналіз яких було здійснено на матеріалі українського перекладу роману Дж.Р. «Г.Поттер» при зіставленні його з оригіналом. Було проаналізовано 650 речень оригіналу та їх відповідностей у мові перекладу.

Використання граматичних перетворень, таких як заміна слів, частин мови, членів речення або типів речень, допомагає зберегти семантичну цілісність тексту. Вивчення цих перетворень є ключовим для забезпечення адекватного перекладу, що враховує граматичні та культурні особливості вихідної та цільової мов, що в свою чергу підвищує їх якість та природність.

У цьому дослідженні граматичні перетворення вважаються одним з найпоширеніших методів перекладу, який полягає в заміні граматичної структури оригінального речення відповідно до норм мови перекладу, зберігаючи при цьому його семантичний зміст. О. Бережна акцентує увагу на необхідності адаптації структури речення до правил цільової мови для забезпечення його належного сприйняття [1, с. 3]. Т. Журавель підкреслює, що трансформації не змінюють набір сем [2, с. 148], тоді як Г. Лисенко та З. Чепурна фокусуються на зміні граматичного значення [3, с. 273]. М. Шемуда звертає увагу на важливість збереження семантичного наповнення при модифікації структури [5, с. 117]. Всі ці визначення узгоджуються в тому, що граматичні перетворення сприяють адекватності перекладу і забезпечують збереження вихідного семантичного контексту.

При аналізі граматичних перетворень, використаних при перекладі роману «Гаррі Поттер і орден Фенікса» з англійської мови на українську, були виявлені різні трансформації, які використовувалися для забезпечення адекватності та еквівалентності перекладу: перестановки

(заміна порядку слів або синтаксичних структур), заміна словоформ, заміна частини мови, елементів речення та типів речення, додавання (введення додаткових елементів для передачі семантичних і стилістичних нюансів), вилучення (видалення елементів, які не несуть значного змістового навантаження).

Було виявлено, що 20% трансформацій становили перестановки, спричинені відмінностями між аналітичною та синтетичною мовами. Найбільшу частку – 69% - склали заміни словоформ, частин мови, членів речення та типів речення. Додавання становило 3%, а вилучення – 8%. Ці дані свідчать про високий рівень адаптації та творчий підхід до перекладу.

Перестановка, яка передбачає зміну порядку слів у реченні, була викликана відмінностями у тема-рематичних відносинах у двох мовах. Перестановка може застосовуватись до різних членів речення. Наприклад в англійській мові підмет зазвичай передуює присудку, тоді як в українській гнучкий порядок слів дозволяє зміщувати їх для акцентування дії.

Додавання в перекладі включає введення додаткових слів чи фраз для уточнення, підвищення зрозумілості або врахування культурних особливостей, зберігаючи смислову цілісність та синтаксичні норми цільової мови.

Вилучення в перекладі усуває надмірні елементи, що не мають суттєвого значення в контексті. Це відбувається через відмінності у семантичних структурах англійської та української мов, коли певні слова або фрази не мають точного відповідника або є зайвими для передачі змісту.

Також, у дослідженні було розглянуто використання чотирьох типів замін: заміну форми слова, заміну частини мови, заміну елементів речення та заміну типу речення. Найпоширенішою була заміна типів речень (41%), заміна частин мови (35%), заміна елементів речення становила 14%, а форми слів – 10%.

Одним із видів замін, виявлених у процесі аналізу, є заміна форми слова, яка включає кілька підтипів: заміну однини іменника множиною, та навпаки; заміну часу дієслова; заміну пасивного стану дієслова активним, та навпаки, яка виявилася найбільш частотним підвидом. Заміна форми слова, зокрема перехід від активного до пасивного стану, тісно пов'язана із заміною елементів речення: трансформація додатку у підмет і навпаки.

Заміна частин мови, що виявилась більш поширеним типом трансформацій порівняно із заміною словоформи та елементів речення, включала різні варіанти переходів між частинами мови. Частіше за все відбувалася заміна віддієслівного іменника в ВМ дієсловом у МП, що викликане явищем номіналізації, яке притаманне саме англійській мові. Крім того, були також зареєстровані заміни прикметника прислівником, прислівника іменником з прийменником. Заміна членів речення включає заміни підмета додатком та навпаки, заміна обставини підметом та навпаки. Заміна типу речення є найбільш поширеним видом серед всіх граматичних заміни, що відбуваються в процесі трансформації висловлювань. Ця категорія включає заміну простих речень складними і навпаки, підрядних речень сурядними і навпаки. Крім того, відбувались заміни синтаксичних зв'язків (сполучникового типу речення безсполучниковим та навпаки), а також об'єднання та членування речень. Заміни типів речення супроводжувались компресією та декомпресією речення при перекладі.

Висновки. Найбільш частотним типом граматичних трансформацій у даному перекладі виявилися заміни, серед яких заміни типів речення і частин мови є домінуючими. Перестановка також має високу частотність, виходячи з розбіжностей у синтаксичному структуруванні речення в двох мовах. Дуже велику значущість при виборі варіанту перекладу граматичних одиниць також має лексичний зміст речення ВМ та необхідність відповідності стилістичним нормам МП. Граматичні трансформації спричинено не тільки об'єктивними чинниками, до яких відносяться: розбіжності у будові та типах двох мов; відмінності у синтаксичній та семантичній структурах речення; розбіжності у вживанні відповідних граматичних форм і конструкцій та у нормах сполучуваності слів, а також суб'єктивними чинниками, а саме професійністю перекладача, його власним стилем, досвідом, тощо. Аналіз опрацьованого матеріалу підтверджує комплексний характер граматичних трансформацій, тобто спостерігається комбінаторика декількох їх типів, що свідчить про складну природу процесу перекладу.

Список використаних джерел:

1. Бережна О. Особливості застосування лексичних та граматичних трансформацій під час перекладу англійської термінології галузі мистецтвознавства. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика*. 2021. Т. 32(71), № 3(2). С. 1-6.

2. Журавель Т. В. Поняття перекладацьких трансформації та проблема їх класифікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер: Філологія.* № 19 том 2, 2015. С. 148 – 150.
3. Лисенко Г. Л., Чепурна З. В. Граматичні трансформації як основа перетворення структури речення в процесі перекладу науково-технічних текстів. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологічна.* 2014. Вип. 45. С. 272-274.
4. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця: Нова книга, 2003. 608 с.
5. Шемуда М. Г. Граматичні трансформації при перекладі англomовного художнього роману Дж. Селінджера "Над прірвою у житті" на українську мову. *Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Філологічна.* 2013. Вип. 39. С. 116-118.
6. Roger T. Bell. Translation and Translating: Theory and Practice. Longman Group UK Limited, 1997. 298 p.